

Література:

1. Митрофанов І. І. Кримінально карані посягання на військове майно. *Věda a perspektivy*. 2025. № 11(54). С. 87–98.
2. Митрофанов І. І. Правовий захист військового майна: покарання та проблеми кваліфікації. *Věda a perspektivy*. 2025. № 10(53). С. 174–187.

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-580-1-33>

ДЕЯКІ ПРОБЛЕМИ ЗАСТОСУВАННЯ СТ. 299 КРИМІНАЛЬНОГО КОДЕКСУ УКРАЇНИ «ЖОРСТОКЕ ПОВОДЖЕННЯ З ТВАРИНАМИ» (ЗА МАТЕРІАЛАМИ СУДОВОЇ ПРАКТИКИ)

Оробець Костянтин Миколайович

кандидат юридичних наук, доцент,

доцент кафедри кримінально-правової політики

Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого

м. Харків, Україна

Ефективність реалізації правових норм значною мірою залежить від якості відповідних положень нормативно-правових актів, у яких вони формально закріплюються. Вплив мають і власні тенденції правозастосовної діяльності.

Така залежність простежується, зокрема, при реалізації кримінально-правової норми щодо відповідальності за жорстоке поводження з тваринами. Практика застосування ст. 299 Кримінального кодексу (далі – КК) України є досить неоднозначною. І це при тому, що кількість відповідних суспільно небезпечних діянь за останні роки має стійку негативну тенденцію до зростання. Так, за даними Офісу Генерального прокурора, якщо у 2022 р. загалом було обліковано 150 кримінальних правопорушень за ст. 299 КК, то у 2023 р. – 174, у 2024 р. – 188, а за січень-жовтень 2025 р. – вже 623 кримінальних правопорушення [1].

Проведений аналіз оприлюднених матеріалів судової практики дозволяє виокремити такі проблемні моменти у застосуванні ст. 299 КК України.

1. Неврахування того, що жорстоке поводження з тваринами, вчинене активним способом, відповідно до чинної редакції ст. 299 КК України підлягає кваліфікації за ч. 3, а не ч. 1. Так, згідно з різними вироками були кваліфіковані за ч. 1 ст. 299 КК такі дії винних, як, то:

постріл у kota з пневматичної рушниці [2]; удушення собаки мотузкою [3]; нанесення корові не менше дев'яти ударів гострим лезом металічної частини сапи [4]; нанесення вістрям вил декількох ударів собаці [5]; нанесення за допомогою сокири не менше восьми хаотичних ударів по голові та тулубу собаки [6] тощо. У всіх зазначених та інших подібних випадках мав місце активний спосіб жорстокого поводження з хребетними тваринами, тож учинені дії мали бути кваліфіковані за ч. 3 ст. 299 КК України. Що стосується ч. 1 ст. 299 КК, то вона охоплює лише пасивний спосіб жорстокого поводження – бездіяльність у вигляді невиконання винним своїх обов'язків щодо догляду за тваринами [7, с. 447].

Крім усунення досить поширених помилок у правозастосовній діяльності, на наш погляд, вдосконалення потребує і законодавче формулювання. Зокрема, посилання на «дії, передбачені частиною першою або другою цієї статті», що міститься у ч. 3 ст. 299 КК, слід визнати неточним, оскільки, по-перше, дія є активною формою поведінки, й тому доцільніше було вжити більш широкий за значенням термін «діяння», по-друге, активний спосіб вчинення як ознака особливо кваліфікованого складу стосується не всіх форм діянь, зазначених у ч. 1, а тільки жорстокого поводження та порушення правил транспортування тварин, адже нацьковування тварин одна на одну, пропаганда, публічні заклики, поширення матеріалів не можуть бути вчинені пасивним способом (бездіяльністю).

2. Через закріплення у санкціях ч.ч. 1-4 ст. 299 КК України конфіскації тварини, що стала предметом кримінального правопорушення, цей кримінально-правовий захід нерідко розуміється як додатковий вид покарання. Наприклад, в одному з вироків суд визнав недоречним «застосування додаткового покарання» – конфіскації тварини – «з огляду на ту обставину, що предмет даного злочину не належить на праві власності обвинуваченому» та «враховуючи те, що тварина (собака) внаслідок вчиненого ОСОБА_4 злочину загинула» [8].

На нашу думку, у зв'язку з тим, що предмети кримінального правопорушення, яке передбачене ст. 299 КК, далеко не завжди належать на праві власності винному (зокрема, безпритульні, дикі тварини, тварини, що належать іншій особі), їх конфіскація не узгоджується з визначенням конфіскації майна як додаткового виду покарання. З ч. 1 ст. 59 КК України випливає, що конфіскації майна як виду покарання не повинні підлягати предмети, які були незаконно набуті засудженим; належать на праві власності іншим, крім засудженого, особам; не підлягають передачі у власність держави (наприклад, підлягають знищенню) [9, с. 340]. У випадку, коли конфіскація майна передбачена

в санкції статті Особливої частини КК як обов'язкове додаткове покарання, суд може відмовитися від її призначення лише з підстав, передбачених у ч. 2 ст. 69 КК [10, с. 451]. Крім того, жорстоке поводження з тваринами (за ч.ч. 1 і 2 ст. 299 КК – повністю, за ч.ч. 3 і 4 – крім діянь, вчинених з корисливих мотивів) не належить до тих кримінальних правопорушень, за які конфіскація майна взагалі може бути встановлена (ч. 2 ст. 59 КК). Отже, конфіскація тварини має розглядатися як інший захід кримінально-правового характеру – спеціальна конфіскація предмета кримінального правопорушення (п. 3 ч. 1 ст. 96² КК). Закріплення її в санкції статті виглядає зайвим.

3. Надзвичайно широке застосування звільнення від відбування призначеного покарання, що ґрунтується на висновку про недоцільність фактичного застосування до винного конкретних правообмежень. Причому таке звільнення розповсюджене незалежно від кваліфікації кримінального правопорушення за тією чи іншою частиною ст. 299 КК. Такий стан справ може свідчити про невідповідність видів та (або) розмірів покарань, закріплених у санкціях, оцінці ступеня суспільної небезпечності вчинених діянь (у широкому значенні, включаючи пов'язані з вчиненим діянням особливості особи винного [11, с. 122]) на правозастосовному рівні. Загалом, надмірна питома вага звільнених від відбування покарання осіб слугує індикатором потреби у вдосконаленні санкцій ч.ч. 1–4 ст. 299 КК, переважно в напрямку додавання альтернативних видів основних покарань. Такими видами могли б виступати штраф у відповідному розмірі (залежно від тяжкості злочину), громадські, виправні роботи, пробачійний нагляд. Ці доповнення в разі їх запровадження мають дозволити судам обирати той вид (і міру) покарання, призначення й відбування якого засудженим були б доцільними з точки зору досягнення цілей покарання і відповідності суспільній небезпечності вчиненого, та супроводжуватися послідовним розумним скороченням кількості звільнених від відбування покарань винних.

Ураховуючи викладене, доцільно запропонувати такі зміни до ст. 299 КК України: у ч. 3 уточнити, що активний спосіб стосується жорстокого поводження або порушення правил транспортування тварин; з санкцій ч.ч. 1–4 виключити конфіскацію тварини (остання й так за можливості має бути вилучена як предмет кримінального правопорушення в порядку спеціальної конфіскації), додати альтернативні менш суворі основні види покарань.

Література:

1. Про зареєстровані кримінальні правопорушення та результати їх досудового розслідування. *Офіс Генерального прокурора*. URL:

<https://gp.gov.ua/ua/posts/pro-zareyestrovani-kriminalni-pravoporushennya-ta-rezultati-yih-dosudovogo-rozsliduvannya-2> (дата звернення: 30.11.2025).

2. Вирок Теплодарського міського суду Одеської області від 19 грудня 2022 р. Справа № 516/247/22. Провадження № 1-кп/516/20/22. *Єдиний державний реєстр судових рішень*. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/107924129> (дата звернення: 30.11.2025).

3. Вирок Коломийського міськрайонного суду Івано-Франківської області від 23 жовтня 2023 р. Справа № 346/1991/23. Провадження № 1-кп/346/464/23. *Єдиний державний реєстр судових рішень*. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/114335071> (дата звернення: 30.11.2025).

4. Вирок Шишацького районного суду Полтавської області від 27 грудня 2024 р. Справа № 551/1325/24. Провадження № 1-кп/551/112/24. *Єдиний державний реєстр судових рішень*. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/124112446> (дата звернення: 30.11.2025).

5. Вирок Міжгірського районного суду Закарпатської області від 31 липня 2025 р. Справа № 302/774/25. Провадження № 1-кп/302/126/25. *Єдиний державний реєстр судових рішень*. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/129204512> (дата звернення: 30.11.2025).

6. Вирок Дніпровського районного суду Дніпропетровської області від 10 вересня 2025 р. Справа № 175/12262/25. Провадження № 1-кп/175/1495/25. *Єдиний державний реєстр судових рішень*. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/130088663> (дата звернення: 30.11.2025).

7. Кримінальне право України: Особлива частина : підручник / за ред. В. Я. Тація, В. І. Борисова, В. І. Тютюгіна. 6-те вид., перероб. і допов. Харків : Право, 2020. 768 с.

8. Вирок Міжгірського районного суду Закарпатської області від 24 червня 2024 р. Справа № 302/551/24. Провадження № 1-кп/302/94/24. *Єдиний державний реєстр судових рішень*. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/120342589> (дата звернення: 30.11.2025).

9. Оробець К. М. До питання про кримінально-правовий статус спеціальної конфіскації. *Актуальні проблеми кримінальної відповідальності* : матеріали міжнар. наук.-практ. конф., 10–11 жовт. 2013 р. / редкол. : В. Я. Тацій (голов. ред.), В. І. Борисов (заст. голов. ред.) та ін. Харків : Право, 2013. С. 338-341. URL: https://ivpz.kh.ua/wp-content/uploads/2019/02/zbirnik_konf_2013.pdf (дата звернення: 30.11.2025).

10. Велика українська юридична енциклопедія : у 20 т. Том 17 : Кримінальне право / редкол.: В. Я. Тацій (голова), В. І. Борисов (заст. голови) та ін. Харків : Право, 2017. 1064 с.

11. Оробець К. Властивості суб'єктів злочину за кримінальним правом України. *Підприємництво, господарство і право*. 2006. № 2. С. 121–125.

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-580-1-34>

ПРОБЛЕМИ КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВОЇ КВАЛІФІКАЦІЇ САМОВІЛЬНОГО ЗАЛИШЕННЯ ВІЙСЬКОВОЇ ЧАСТИНИ ПІД ЧАС ПРАВОВОГО РЕЖИМУ ВОЄННОГО СТАНУ

Солодуха Вікторія Сергіївна

*студентка 1 курсу факультету права, гуманітарних і соціальних наук,
Кременчуцький національний університет
імені Михайла Остроградського
м. Кременчук, Україна*

В умовах триваючої збройної агресії проти України питання дотримання військової дисципліни набуло критичного значення. Зростання кількості кримінальних проваджень за військовими статтями Кримінального кодексу (далі – КК) України зумовило необхідність переосмислення підходів до кваліфікації діянь, передбачених ст. 407 КК України, що полягають в самовільному залишенні військової частини або місця служби.

Проблема полягає в тому, що норма застосовується в надзвичайних умовах правового режиму воєнного стану, коли не всі випадки відсутності військовослужбовця на службі є наслідком умисного ухилення. Водночас держава має забезпечити баланс між захистом обороноздатності та дотриманням прав військовослужбовців.

Метою цієї роботи є аналіз чинного законодавства, судової практики Верховного Суду та судів першої інстанції щодо кваліфікації кримінального правопорушення, передбаченого ст. 407 КК України, визначення проблемних аспектів і розроблення пропозицій для вдосконалення правозастосування.

Частина 1 ст. 407 КК України встановлює покарання за самовільне залишення військової частини або місця служби військовослужбовцем строкової служби, а також нез'явлення його вчасно без поважних причин на службу у разі звільнення з частини, призначення або